

Arta literară și realitatea

Doctorand, Cîrstea Andreea-Ionela

Universitatea din Craiova

Abstract: *In social and political contexts of acute menace or in difficult periods in the life of a certain individual, literature has an important role in preserving human balance because it addresses the soul and mind alike and leads to a process of inner transformation, of slow refinement that fundamentally changes us. At times confessional, descriptive, shocking, naturalistic, romantic, modern, exceptional through the charm of style, language, ideas, literature is undeniably a place of healing and refuge, but also of self-creation, of establishing one's own values. Literature stimulates strong emotions and has a cathartic function, and although it does not beautify or debase reality itself which preserves its own laws and rules, it nevertheless produces a change in vision of reality. I think that the act of culture is extremely important because a man who only inhabits concrete sphere is like the people in the cave that Plato talks about in the Republic, who cannot reach the true essence of reality. In the vast field of intellectual concerns, there is, it is understood, an active effort to try to reach revelation, to overcome appearances.*

Keywords: *literature, transformation, refuge, emotion, reality.*

Literatura nu este indiferentă la contextele sociale, politice, economice. Deși lectura operelor literare nu oferă întotdeauna posibilitatea cunoașterii directe a lucrurilor, printr-un efort de decodare se poate ajunge întotdeauna la esențe. Literatura, privită ca *joc secund*, transpune realitatea, captează trăiri și sentimente și trebuie pusă în relație fie cu contextul biografic al autorului, fie cu cel social. Literatura își extrage din mediul realității datele cu care lucrează, pe care le transformă și cu care creează o nouă lume. În perioadele tulburi, în care se manifestă epidemii, transformări sociale majore, literatura se confruntă cu necesitatea de a consemna chiar și în manieră metaforică aceste realități întrucât sunt stimulate emoții puternice care nu pot să nu-și pună amprenta pe domeniul artistic care este prin excelență domeniul sensibilității. De exemplu, perioada pandemiei de covid a fost asociată cu multe dezbateri politice și cu aplicarea unor măsuri care le-au părut uneori oamenilor tiranice și chiar iraționale, desigur, părerile au fost întotdeauna împărțite și s-au iscat multe controverse. Această perioadă este asociată și cu izolarea omului de societate, cu înstrăinarea, cu închiderea în propria locuință. Toate perioadele de amenințare pe care le-a traversat umanitatea de-a lungul timpului au fost resimțite în mod similar de către oameni. Să luăm alt exemplu, Revoluția Franceză din 1789 a adus cu sine frica că este prefigurată o viitoare apocalipsă, că societatea va avea de suferit la fiecare nivel, chiar și la nivelul familiei, că lumea este condusă de niște masoni organizați în societăți secrete, frici care de altfel se regăsesc și în perioada recentei pandemii. S-au vehiculat în perioada Revoluției Franceze teorii ale conspirației legate de societăți secrete precum Francmasonii, Illuminati și Rozicrucienii. Se presupunea că aceștia au depus anumite jurăminte secrete. Robert Paulson în lucrarea sa „Gothic Fiction and the French Revolution” analizează legătura dintre romanele gotice și evenimentele și urmările Revoluției franceze. Literatura scrisă în perioada aceea a reflectat în mod metaforic toate aceste situații. Uciderea regelui, care fusese privit ca un tată pentru națiune, a făcut ca poporul francez să se simtă orfan, astfel ca au apărut romane în care accentul a căzut pe figura orfanului, iar aceste *comploturi concentrate pe orfani au șters tații din rolurile semnificative, iar când figurile paterne au fost păstrate, tatăl a fost adesea reabilitat prin înfățișarea lui ca un îngrijitor și ghid pentru copiii săi, astfel încât aceștia să poată deveni adulți autonomi.* (Tichelaar, 2000,6) Jurămintele secrete au fost și ele reflectate în romanele gotice din acea perioadă. D. L. Macdonald a descoperit și a analizat astfel de jurăminte în mai multe romane precum *Misterele din Udolpho* (1794) de Ann Radcliffe, unde Emily St. Aubert îi jură tatălui ei că va distruge anumite hârtii fără a le citi, în *Vampirul* (1819) de John Polidori, în care Aubrey îi jură lordului Ruthven că nu va dezvălui timp de un an crimele pe care Ruthven le-a făcut, în *Melmoth răătăcitorul* (1820) de Charles Maturin, un preot îi jură lui Melmoth că va ascunde faprul morții sale, iar în *Dracula* (1897) de Bram Stoker apar mai multe jurăminte. Lucrarea *The family romance of the revolution* scrisă de Lynn Hunt relevă că Revoluția Franceză a fost interpretată ca o criză în familie, ținând cont de faptul că regele era privit ca un tată al națiunii, iar oamenii din popor, erau considerați copiii acestuia, fiind deci frați între ei, de unde și accentul pus în acea perioadă pe conceptul de fraternitate. De asemenea, în această carte autoarea supune analizei romanul *La Philosophie dans le boudoir*

(*Filozofia în budoar*) scris de marchizul de Sade, publicat în 1795 după încheierea Terorii care a urmat Revoluției franceze. Lynn Hunt vede în majoritatea operelor marchizului de Sade o replică la Revoluția franceză subliniind că *aproape toate lucrările lui Sade au fost scrise chiar înainte sau în timpul deceniului revoluției. Unele dintre cele mai cunoscute dintre romanele lui Sade au fost evident modelate de experiența revoluționară, în unele cazuri în mod explicit și conștient. Mai important, ele pot fi citite ca un comentariu asupra experienței revoluționare, un comentariu care este uneori explicit și conștient de sine, uneori implicit sau inconștient, și aproape întotdeauna paradoxal, dacă nu parodic.* (Hunt, 1992, 125)

Având în minte conexiunea dintre arta literară și realitate, mai putem avea în vedere și literatura scrisă în cadrul regimurilor totalitare. În România postbelică, de exemplu, regimul comunist și-a pus amprenta în toate domeniile vieții, instaurând cenzura a blocat libertatea de exprimare în presă, în literatură și chiar în comunicările cotidiene. Astfel, nu doar că sunt cenzurate anumite opere, dar sunt scriitori care se autocenzurează pentru a nu avea de-a face cu autoritățile statului și sunt scriitori care încearcă să fie pe placul guvernului și scriu opere în care laudă conducătorul, clasa muncitoare etc, căci așa cum afirmă Eugen Negrici *Nimic din ce se întâmplă în procesul unei literaturi dezvoltate sub guvernare totalitară nu are o explicație naturală. Direct sau indirect totul este replică, reacție, ripostă, repliere defensivă disperată sau inventivă, stratagemă* (Negrici, 2006, 11). Totuși, chiar și această perioadă e reflectată în opere literare. Între 1953-1957 a existat o perioadă de *tolerare din rațiuni tactice* așa cum spune Negrici în care a putut fi posibilă publicarea unor cărți deosebit de importante: *Bietul Ioanide*(1953) de George Călinescu, *Toate pânzele sus!* (1954) de Radu Tudoran, *Moromeții* (1955) de Marin Preda, *Străinul*(1955) de Titus Popovici, *Cronică de familie*(1957), *Groapă*(1957) de Eugen Barbu.

Uneori literatura nu reflectă metaforic, ci direct unele evenimente pe care le privește retrospectiv și le înfățișează în mod autentic, de exemplu romanul *Jurnal din anul ciumei* (1722) al lui Daniel Defoe, prezintă o epidemie înspăimântătoare de ciumă de la primele vești despre prezența molimei în Olanda până la prima moarte suspectă din Londra, răspândirea violentă a bolii, urmată de impunerea restricțiilor, prezentând într-un final însănătoșirea oamenilor care pot să-și reia cursul firesc al vieții. Romanul face referire la un fapt real și anume la ciuma bubonică din Londra, din anul 1665.

Pentru cititorul neavizat, Jurnalul lui Defoe din anul de pomină în care flagelul a decimat populația Londrei și a întregii Anglii, apare drept un document de viață trăirile unui londonez care a supraviețuit calamității și care a notat conștiincios, cronologic, cu o stângăcie și o lipsă de literaturizare și de romanțare care nu fac decât să confere un plus de autenticitate consemnărilor, întreaga desfășurare a tragediei la care a fost martor și participant nemijlocit.

Ei bine, jurnalul lui Defoe este totuși o operă de ficțiune, care îmbină, firește, adevărul istoric, documentul, cu adevărul artistic, rod al imaginației creatoare. Este embrionul viitoarelor romane istorice și poate de aceea tocmai Walter Scott l-a prețuit într-atât încât să afirme că Defoe chiar dacă n-ar fi fost autorul lui Robinson Crusoe ar fi rămas nemuritor pentru geniul vădit în Jurnal din anul ciumei. (Ralian,prefață, 1980, V)

Astfel, literatura de inspirație istorică este creată la confluența armonioasă dintre ficțiune și realitate, aduce trăiri și sentimente și înfățișează evenimente în mod autentic, ficțiunea având rol fundamental în vitalizarea evenimentelor.

Contextul biografic este, de asemenea, extrem de important întrucât trăirile din viața reală sunt reprezentate artistic de scriitori, opera literară căpătând caracter de autenticitate, dându-i cititorului impresia că ficțiunea este chiar suprimată. Exemple de astfel de opere literare se găsesc în toate literaturile lumii. La noi se remarcă ca scrieri autobiografice *Amintiri din copilărie* 1892 de Ion Creangă, *Desculț* 1948 de Zaharia Stancu, *Viața ca o pradă* 1977 de Marin Preda, etc. Putem remarca și faptul că scrierile autobiografice nu pot prezenta elementul biografic rupt de orice context social.

Privind înapoi literatura, observăm că scriitorii s-au adaptat mereu timpurilor în care au trait. În Antichitate se scriau de exemplu piese de teatru ale căror personaje întruchipau sclavi și stăpâni de sclavi și în care era surprins modul de viață al societății din vremea respectivă, un astfel de subiect nemaiputând fi posibil astăzi. Necesitatea ficțiunii în perioadele dificile traversate de o societate a fost intuită și de către clasele politice, rămânând celebră expresia *pâine și circ* care își are originea în Roma Antică și care rezumă un principiu de bază respectat de conducătorii care doreau să evite revolta unei mulțimi umilite și flămânde. Trebuie să avem în vedere, totuși, că în sfera semantică a cuvântului circ utilizat în această expresie intră și altfel de spectacole, nu doar cele de teatru. Schimbarea realităților sociale a permis desigur schimbări

tematice importante. Condițiile sociale se traduc în artă. Descrierile de orașe, de străzi, de interioare, prezentarea societății, a obiceiurilor, tradițiilor, a vestimentației, a mentalității oamenilor dintr-o perioadă istorică sau alta sunt surprinse în literatură, în romane ample cu aspect monografic care prezintă cu autenticitate o lume populată de indivizi reprezentativi.

Interpusă între individul uman și problemele asociate cu perioadele dificile de amenajare literatura creează un spațiu de armonie, vindecare spirituală, creează o altă realitate care dacă nu ar fi infuzată cu datele realității primare ar sfârși prin a produce un interes redus.

Bibliografie:

Defoe, Daniel *Jurnal din anul ciumei* de, Ed. Minerva, București, 1980

Hunt, Lynn *The family romance of the revolution*, University of California Press, 1992

Negrici Eugen *Literatura română sub totalitarism-Proza*, Editura Fundației Pro, București, 2006

Tichelaar, Tyler R. *The Gothic Wanderer: From Transgression to Redemption*, Western Michigan University Kalamazoo, Michigan June 2000